

*Kari Pääskynen*¹⁾

— suomalaisen aikuiskasvatuksen outo lintu

Aulis Alanen kirjoittaa Urpo Harvan juhlaikirjassa¹ tehokkaasta palvelusta aikuis-kasvattajan ammatti-ihanteena. Hän viittaa mm. siihen, että vapaaseen sivistystyöhön on vailla tarvittavaa kritiikkiä tuotu liike-elämän käyttämiä ja sitä varten kehitettyjä suunnittelujärjestelmiä. Tässä yhteydessä Alanen mainitsee oikein nimeltä "intomielisen" Kari Pääskynen. Mitä vastaisit tällaiseen kritiikkiin?

K(ari) P(ääskynen): Liike-elämän ja vapaan sivistystyön suunnittelujärjestelmien taustalla olevat ihmis- ja yhteiskuntakuvat saattavat olla erilaisia, mutta se todellisuus, missä kumpikin toimii, on sama. Niin vapaassa sivistystyössä kuin liike-elämässäkin on aina pyrittävä tuottamaan koulutus- ja sivistyspalveluja siksi, että on havaittu määrätty koulutustarve. Olen pyrkinyt korostamaan sitä, että kansalais-/työväenopistojen ja kansanopistojen tulisi tähänastista paljon aktiivisemmin ja syvällisemmin hakea olemassaolevaa, mutta uinuvaa koulutustarvetta. Tällainen opiston tehtävän perusteellinen etsintä saattaisi muuttaa tämän päivän opistokuvaa merkittävästikin.

¹⁾ Kari Pääskynen on vuonna 1946 syntynyt fil.kand., joka on vuodesta 1973 ollut Suomen Nuorisopiston rehtori. Tästä kansanopistosta on kehittynyt monipuolinen aikuisoppilaitos, jonka opetusohjelmasta löytyy mm. suunnittelua ja päätöksentekoa, tietokonepedagogiikkaa, kirjoittamista sekä nuorisopoliittista ja kulttuuritoimintaa. Aikuiskasvatus -lehti haastatteli Kari Pääskystä keväällä 1986.

Olet ollut järjestämässä etenkin kansanopisto- ja kansalaisopistoväelle suunnittelukoulutusta. Selvittäisitkö tämän koulutuksen lähtökohdista lähemmin.

KP: Karkeasti ottaen näyttää olevan niin, että erilaiset innovaatiot omaksutaan ensin elinkeinoelämän puolella. Sen jälkeen niitä jossakin määrin omaksutaan valtion hallintoon ja mahdollisesti esim. vapaaseen sivistystyöhön. Pelkään, että vasta siinä vaiheessa, kun muualla jo ollaan hylkäämässä tiettyjä suunnittelujärjestelmiä, niitä vasta aletaan omaksua opistoissa. Tämä taas merkitsee noin 20 vuoden jälkijättöisyyttä.

Kun opistoilla on ollut yhteiskunnassa tietty uutuusarvonsa, ne ovat voineet toimia tarjoamalla melkein mitä tahansa; kaikelle on löytynyt kuluttajat, opiskelijat. Nyt kuitenkin ollaan entistä selvemmin kilpailutilanteessa kaupallisten vaihtoehtojen kanssa; kamppaillaan siis yhä selvemmin siitä, kuka saa täyttää ihmisen vapaa-ajan. Opistot voivat suhtautua tähän tilanteeseen kahdella tavalla: ne voivat vastata tähän kilpailuun tai ne voivat etsiä kukaan oman arvopohjansa ja ryhtyä toimimaan sen mukaisesti. Näiden välillä olisi inhottava tehdä joko tai -valintaa. Siksi uskonkin kompromissiin. Aikanaan erilaisissa historiallisissa tilanteissa syntyneiden sivistyslaitosten on omaksuttava itselleen uusi, ajankohtainen arvopohja sekä ryhdyttävä sen suunnassa etsimään itselleen relevantit koulutustarpeet, jot-

ka palvelevat suomalaista yhteiskuntaa ja jotka vastaavat kunkin opiston omaa, tiedostettua toimintaideaa. Näin vastataan parhaalla mahdollisella tavalla myös kaupallisen tarjonnan kilpailuasteisiin.

Painottaisin vielä sitä, että jos vapaa sivistystyö omaksuu liike-elämän suunnittelujärjestelmät ja yhdistää niiden käytön omaan arvoperustansa, niin se pystyy aikaisempaa tehokkaammin vaikuttamaan suomalaiseen kulttuuriin. Ja sitä paitsi, onko meidän jätettävä yhteiskuntasuunnittelu kokonaan insinööreille, jotka sitä tänä päivänä hallitsevat?

Miten se onneton, joka ei ole saanut Sinun kehittämäsi suunnittelukoulutusta, eroaa siitä onnellisesta, joka on sen saanut?

KP: Yleensä meillä on tapana käsitellä vain suhteellisen pientä osaa todellisuudesta. Suunnittelujärjestelmien etuna on mm. se, että niiden avulla on mahdollista nähdä suurempi osa todellisuutta kuin mitä muuten menetellen tapahtuisi ja että sen lisäksi tästä suuremmasta kokonaisuudesta voi vielä löytää olennaisuu- det ja erikoisuudet.

Yleensä suunnittelu mielletään lineaariseksi, toisiaan seuraavien jaksojen muodostamaksi tapahtumasarjaksi. Itse olen puhunut assosiativisen, spiraalimaisesti tasolta toiselle etenevän suunnittelutavan puolesta. Lineaariseen suunnitteluun turvaudutaan ennen muuta siksi, ettei ole hankittu valmiuksia keksivään ja ongelmia ratkovaan ajattelutapaan. Toisin sanoen ei ole käytetty hyväksi kaikkia ihmisen mahdollisuuksia, sillä inhimillinen ajattelu on korkeimmillaan juuri assosiativista, keksivää ja ongelmia ratkova.

Tuo nyt kyllä vaikuttaa kovin teoreettiselta ja kansalais- tai kansanopistoarkea ajatellen kovin kaukaiselta. Missä tämän teoreettisuuden harmaus kohtaa vihreän todellisuuden?

KP: Teoreettiselta se varmasti vaikuttaa mm. siksi, että yritän suunnittelusysteemissäni yhdistää perinteiseen länsimaiseen ajattelutapaan itämaisen filosofian aineksia. Käytännön tasolla vietyä tämä merkitsee mm. seuraavaa: Kovin usein koulutusta suunnitellaan jollekin kohdejoukolle, joka saa objektin aseman. Itse puolestani yritän samaistua oppijaan/oppijaryhmään niin täydellisesti kuin se on mahdollista; oppija/oppijaryhmä ja minä eroamme vain siten, että olemme saman kankaan eri puolia. Käsittäakseni tämä lähestymistapa tarjoaa paremman lähtökohdan kuin perinteinen länsimainen subjekti-objekti-erottelu.

Tuo on edelleenkin kovin teoreettista. Tapahtuuko kuitenkaan käytännössä muuta kuin että Sinä kutsut tänne tietyn sopivankokoisen porukan ja panet siinä olevat ihmiset löytämään oman itsensä, sen, mitä sanotaan luovuudeksi?

KP: En ole kuullut monessakaan yhteydessä asiaa noin hyvin kiteytettävän. Juuri tuo on perusajatus: on löydettävä itsensä, tultava tietoiseksi omasta maailmastaan sekä siihen sisältyvistä arvoista ja valintamahdollisuuksista. Minua todella joskus hämmästyttää, että minun on oltava kursilla vetämässä ja ohjaamassa ihmisiä ajattelemaan omilla aivoillaan, kun heillä olisi mahdollista tehdä se muutenkin.

Jos sallit vielä puhua oppimisesta käyttäytymisen muutoksena, niin miten arvelet oppiesi menneen perille; oletko voinut panna merkille, että täällä sanan kuulossa käyneet ovat todella muuttaneet käyttäytymistään kansalais- tai kansanopiston arjen puristuksessa?

KP: Meillä korostetaan vieläkin sitä ajattelutapaa, että koulutuksella pyritään sellaiseen käyttäytymisen muutokseen, joka on kouluttajan tiedossa ja jonka hän haluaa koulutettaville välittää. Omasta puolestani toivoisin voin edesauttaa oppijoita ja oppijaryhmiä tulemaan tietoisiksi niistä muutoksista, joita he itse haluavat omalla kohdallaan saada aikaan; en siis yritäkään tarjota heille minun hallussani olevaa viisasten kiveä — sitä minulla ei ole — vaan yritän auttaa itse kutakin poistamaan sen peiton, jonka alla se ikioma ”stenu” on. Näin ollen minua ei enää ollenkaan kiinnosta se, meneekö joku apuvälineenä suorittamani suunnittelumalli perille vai ei. Minua kiinnostaa sen sijaan se, alkaako tuo tai tämä ihminen työskentelemään itsensä kanssa, panemaan toimeen henkilökohtaisista muutossuunnitelmaa, mikä puolestaan on kaikkien muiden nitelmaa, mikä puolestaan on kaikkien muiden muutosten välttämätön, joskaan ei riittävä ehto. Tämä henkilökohtainen muutos voi käynnistää yhteisöllisen oppimisprosessin, ja jos nyt vihdoinkin määrittelen sen, mitä suunnitella tarkoitan, niin totean sen olevan yhteisöllisen oppimisen prosessin.

Tämän prosessin aikana on etsittävä ja löydettävä yhteisiä arvoja, valinnanmahdollisuuksia, erilaisuuksia, ristiriitoja. Oikein toteutettuna tämä prosessi on palkitseva ja terapeuttilinen. Siinä ei ole jälkeäkään siitä väsähtäneisyydestä, joka leimaa meille kaikille tuttua perinnäistä kokouskeskeistä suunnittelua.

Jotkut Sinun sanasi satuttamat ovat ottaneet oppisi kovin "raskaasti", pelottavan vakavasti. Heitä ajaa eteenpäin ahdistus, muutoshysteria. Mistä se on merkinä?

KP: Tänä päivänä yhteiskunnan muutosnopeus on todellakin suurempi kuin koskaan aikaisemmin. Jos ihminen tämän tai muun syyn takia kuitenkin on jatkuvan muutoshysterian vallassa, kysymys on siitä, että hän haluaa paa- ta omaa itseään, koska hän kokee, että hänessä on jotakin vialla, hänessä on jotakin, jota hän ei itse pysty itsessään hyväksymään. Vaika ihminen onkin kutsuttu etsimään elämälle tarkoitusta ja tekemään jatkuvasti yhteiskuntaa muovaavia muutoksia, ei pidä kuitenkaan sortua siihen kaikkina aikoina vaanivaan näköharhaan, että meidän aikamme on niin kovin erikoinen ja ainutlaatuinen.

Muuan kurssilainen totesi kerran kuunneltu- aan Sinua useita päiviä, että tuossa kaverissa on jotakin falskia, kun sillä on aina vastaus joka kysymykseen. Jos tämä kommentti olisi esitetty julkisesti, mitä olisit siihen vastannut? Eikö elämä toki sisällä aika paljon ongelmallisuutta, tiedostamattomia alueita, jopa arvoituskellisuutta?

KP: En pidä olennaisena päämääränä sitä, että me tulisimme täysin tietoiseksi kaikesta mahdollisesta. Meidän tulisi sen sijaan tulla tietoisiksi siitä, keitä me olemme. Sitä tietä avautuu nimittäin vastaus myös siihen kysymykseen, kuka sinä olet. Meidän kuvamme toisistamme ja ympäröivästä maailmasta terävoituu. Se, että minulla on ehkä joskus ollut vastaus jokaiseen esitettyyn kysymykseen, on johtunut siitä, että esitetyt kysymykset ovat olleet vastattavissa. Minulla on melkoisen kouluttajakokemuksen seurauksena suuri valikoima tietoa; erityisesti tietenkin sellaista tietoa, joka liittyy välittömästi niihin aihepiireihin, joista vedän kursseja.

Siirtyksemme eteenpäin meidän on palattava taaksepäin. Olet edellä puhunut suunnittelusta välineenä kohdata työelämän jatkuva muutos ja todennut tarkoittavasi suunnittelulla yhteisöllisen oppimisen prosessia. Aloitat tietoista pedagogiikkaa käsittelevän kirjasi² puhumalla ympärilläme tapahtuvasta muutoksesta. Onko kysymys henkilökohtaisesta kehityshistoriasta eli onko nyt se, mikä ennen oli suunnittelukoulutusta, muuttunutkin tietoisien pedagogiikan koulutukseksi?

KP: Juuri näin on tapahtunut. Se, mitä ajatelen ja haluan tänä päivänä sanoa kasvatuk-

sen alan suunnittelusta, on sanottu tietoisien pedagogiikan kirjassa. Joskin on sanottava, että oma käsitykseni tietoisesta pedagogiikasta koko ajan muuttuu ja täsmentyy.

Miksi et puhu — kuten yleensä tehdään — kognitiivisesta pedagogiikasta, miksi käytät termiä tietoinen pedagogiikka?

KP: Kognitiivinen didaktiikka on verraten hyvä lähestymistapa, mutta se jättää liian pienelle huomiolle ihmisen elämyksellisen kyvyn kokea ja oppia uutta. Olen tietoisessa pedagogiikassa ottanut huomioon ihmisen elämyksellisen potentiaalin hyödyntämisen lisäksi aineksia mielikuvaoppimisesta sekä heuristisesta ongelmanratkaisutavasta.

Viimeisimmässä kirjassaan³ Aulis Alanen esittelee erilaisia aikuisdidaktisia oppisuuntia. Hän myös kritisoi jokaista oppisuuntaa. Miksi sinä et tyytynyt jo olemassa oleviin suuntauksiin? Se ei täysin käy ilmi edellisestä vastauksestasi.

KP: Eri aikuisdidaktisilla suuntauksilla on kullakin oma pätevyysalueensa. Mahdollista on myös se, että eri suuntauksia samoin kuin eri opetuksen muotojakin yhdistellään. Karkeasti voidaan yleistää asiaa mm. niin, että opetusteknologinen suuntaus puolustaa varsin hyvin paikkaansa esim. ammatillisessa koulutuksessa. Omaehtoisuudelle rakentuva suuntaus voi olla useammin lähtökohhta vapaassa sivistystyössä. Kognitiivinen didaktiikka pätee hyvin yhteiskunnallisissa aineissa. Tietoista pedagogiikkaa taas voi hyödyntää erityisesti silloin, kun ei ole olemassa mitään valmiita opetussuunnitelmia ja kun opettaja todella pystyy ottamaan huomioon ohjaamansa ryhmän lähtökohdat. "Todella" tarkoittaa tässä sitä, että niinhän kaikki muutkin didaktiset suuntauksat periaatteessa edellyttävät tapahtuvan, mutta tietoisessa pedagogiikassa on kaiken lähtökoh- tana ehdoton ryhmän tavoitteiden tunteminen. Se taas vaatii opettajalta paljon, enemmän kuin mihin hänellä koulutuksen puolesta yleensä on mahdollisuutta. Voidaan siis lähteä siitä, että siinä missä loppuu opettajan ammatillinen pätevyys, siinä loppuu myös tietoinen pedagogiikka.

Pedagogisesta suuntauksesta riippumatta on oleellista, mitä oppijassa/oppijaryhmässä tapahtuu. Mistä tietoinen pedagogiikka tekee tietoiseksi, kuinka tietoiseksi se tekee?

KP: Terminä "tietoinen pedagogiikka" ei ole kovin onnistunut; se voi synnyttää jopa vir-

heassosiaatioita. Tarkoitus ei ole antaa oppijalle mahdollisimman paljon tietoa ja tehdä häntä sitä tietä mahdollisimman tietoiseksi eri ilmiöistä. Kysymys on ennen muuta siitä, että oppija/oppijaryhmä tulee tietoiseksi omista lähtökohdistaan sekä niistä elämyksistä ja tuntemuksista, joita tilanteeseen liittyy. Tietoinen pedagogiikka pyrkii siihen, ettei oppijaa/oppijaryhmää tehdä tietoiseksi vain todellisuuden joistakin osista, kuten esim. peruskoulupedagogiikka tekee, vaan että yhteiskuntaa ja sen ilmiöitä lähestytään kokonaisuutena sekä tietoisena siitä, että ihminen on kutsuttu näitä ilmiöitä muuttamaan ihmisen parhaaksi. Tietoinen pedagogiikka rohkaisee omien tunteiden huomioon ottamiseen ja ilmaisemiseen. Äärimmäinen vastakohta sille on tässä mielessä musta pedagogiikka, josta Alice Miller puhuu suomeksikin julkaistuissa kirjoissaan⁴. Musta pedagogiikka kieltää omien tunteiden ilmaisemisen ja huomioon ottamisen.

Olet kirjoittanut tietoisesta pedagogiikasta oppikirjan. Ovatko ajatuksesi siitä luettavissa?

KP: Kyllä ne siitä ovat luettavissa, mutta kirja on tarkoitettu kolmiosaisen kurssikokouksen oheisaineistoksi. Niin ollen lähiopetus ja kurssikirja sekä kurssien välillä suoritettavat tehtävät vasta muodostavat sen kokonaisuuden, jota sanoisin oppijan uudeksi tietoisuuden tilaksi pedagogiikan alueella. Pelkkä kirja ei yksinään saa aikaan sellaista muutosta, jossa mm. muiden kurssilaisten emotionaalinen tuki on välttämätön.

Olet saanut viimeksi kuluneen vuoden aikana parikin huomattavaa työtarjousta, mutta et ole käyttänyt niitä hyväksesi. Onko tässä Suomen Nuorisio-Opistossa jotakin, joka vetoaa Sinuun?

KP: Nyt tehtävissä olevan ennusteen mukaan tulen tekemään työni täällä SNO:ssa. Viihdyn täällä, koska meillä on erinomainen työilmapiiri. Olen käynyt monissa työyhteisöissä ja tehnyt niiden kanssa koulutuksellista yhteistyötä, mutta missään en ole havainnut sellaista työfiilistä, jonka me täällä olemme pystyneet luomaan. Toisaalta viihdyn SNO:ssa siksi, että aatteellisesti minua kiehtoo tämän opiston perustehtävä eli kansallisen sivistyksen edistäminen modernilla tavalla.

Liittykö tuohon, mitä sanot, kannanotto siitä, että suomalaisissa työyhteisöissä olisi aika laajasti ilmapiirin parantamisen väraa?

KP: Minulle on muotoutunut sellainen ku-

va, että useimmissa suomalaisissa työyhteisöissä — jopa vapaan sivistystyönkin piirissä — on runsaasti tulehtumia. Ongelmia on luonnollisesti meilläkin, mutta ne selvitetään.

Miten työyhteisöä pitkään jäytävä tulehtuma vaikuttaa?

KP: Se vie ihmisiltä elämänilon ja ulosmittaa yllättävän määrän heiltä energiaa, joka ei sitten ole käytettävissä sen enempää työhön kuin muuhunkaan elämään; se siis menee aivan hukkaan. Sekä työntekijöiden että työnantajien tulisi kiinnittää vakavaa huomiota työpaikkailmastoon liittyviin kysymyksiin. Tässä asiassa oltaisiin aika pitkälle samassa veneessä.

Olet varmasti kuullut Paul Tournierin johtamasta kokonaispersoonan lääketieteen kansainvälisestä ryhmästä. Sehän korostaa erityisesti sitä, että voidakseen mahdollisimman täydesti auttaa potilastaan lääkäriin on itsensä oltava terve myös siinä mielessä, että hän on tasapainossa itsensä kanssa. Lääkäriin siis otettava huomioon se mahdollisuus, että hän voi olla itse oma ongelmansa. Entä intomiellisen suunnittelija ja kouluttaja, aikuiskasvattaja Kari Pääskynen — onko hän mahdollisesti ongelma itselleen?

KP: Juuri nyt kovin ajankohtainen Alice Miller on todennut, että korkeatasoinen ihminen voi olla vain sellainen henkilö, jolla on vahva traumaattinen tausta. Jung puolestaan tuo hänkin vasta suomeksi ilmestyneessä muistelmateoksessaan selvästi ilmi oman traumahistoriansa. Joskus on puhuttu leikkilisesti Pääskynen fun clubista. Minä en kuulu siihen, koska olen itse itselleni jatkuvasti elävä ongelma ja koska siksi teen itseni kanssa joka päivä jonkin verran työtä; elän uudelleen omaa traumahistoriaani, muutoin saisin fyysisiä oireita. Yleisemmin ottaen uskon, että mitä enemmän ihminen on kokenut kriisejä ja traumoja ja niistä selvinnyt, sitä enemmän hänessä on myös ajatuksen voimaa.

Tarkoittaako tuo edellä sanottu mm. sitä, että innokkaat Pääskynen fun clubin jäsenet hirvittävät Sinua?

KP: Tarkoittaa.

Kansanopistolehden numerossa 2/86 Sinua kutsutaan guruksi. Eikö se kuitenkin ole hivelvää, eikö se kuitenkin merkitse jotakin Sinulle?

KP: Se pörssi, jossa itse mittaan itseni, soveltaa aivan toisia mittareita kuin mihin tuo mainitsemasi toteamus perustuu. Siksi tuollaiset maininnat eivät ole merkittäviä.

Olet monessa mukana. Miten saat aikasi riittämään?

KP: Olen itse järjestänyt työni ja muokannut ajankäyttöni sellaiseksi, että voin tehdä sen, mikä kuuluu velvollisuuksiini, ja sen, mihin tunnen omaehtoisesti erityistä halua.

Ilmoitat kansanopistomatrikelissa harrastukseksi yksinkertaisten puutöiden tekemisen. Niillekin kaiketi sitten jää aikaa?

KP: Kyllä niille jää, mutta toden sanoakseni ne rajoittuvat tätä nykyä pieniin kodin korjauksiin. Haluaisin lisätä, että mainitusta matrikelista on jäänyt pois tärkeä asia, kesäajan päharrastukseni onkikalastus.

Aikuiskasvatus-lehden puolesta parhaimmat kiitokset rupattelutuokiosta — ja hyvää onnea onkikalastukseen!

Viitteet

- ¹ Aulis Alanen, ”Tehokas palvelu aikuiskasvattajan ammatti-ideaalina”. *Humanistin teemojen tuntumassa*. Urpo Harvan juhlaKirja, Eeva Manni & Jukka Tuomisto (toim.). Acta Universitas Tampereensis, ser. A, vol. 196, Tampere 1985.
- ² Kari Pääskynen, *Tietoinen pedagogiikka*. Kurssikirja. Tietoisien pedagogiikan koulutusohjelma I—IV. Suomen Nuorisio-pisto, Mikkeli 1985.
- ³ Aulis Alanen, *Johdatus aikuiskasvatukseen*. Radion aikuiskasvatussarjan ensimmäisen osan oppikirja. Helsinki 1985.
- ⁴ Alice Miller, *Lahjakkaan lapsen tragedia*. 4. painos, Porvoo 1986; *Alussa oli kasvatus*. 5. painos, Porvoo 1986.